

Johan van Mulken (1796-1879)

De kunstlievende generaal

door Herman Broers

Kampens grootste kazerne is vernoemd naar generaal Van Heutsz omdat de ooit beroemde - en inmiddels beruchte - koloniale militair en bestuurder er werd opgeleid. Wellicht was de naam Johan van Mulkenkazerne beter op zijn plaats geweest. Deze geboren Kampenaar (1796-1879) was de eerste commandant van het Instructie Bataljon, de militaire school die hij mede opzette en waarvoor de kazerne aan de Oudestraat in de huidige vorm werd gebouwd. Dankzij Van Mulken werd Kampen de landelijk belangrijke militaire opleidingsplaats waar mannen als Van Heutsz tussen 1851 en 1924 naartoe kwamen. Van Mulken werd op late leeftijd nog minister en lid van de Raad van State. Hij was geen onverdienstelijk kunstschilder. Zijn politieke vriend Thorbecke noemde hem 'de kunstlievende generaal' noemde.

Jeugd

Van Mulken was een katholieke liberaal, een Thorbeckiaan en een ontwikkeld man. Uit de summiere informatie die archieven prijsgeven over zijn jeugdjaren in Kampen, mag je concluderen dat hij zijn maatschappelijke ontwikkeling van winkelierszoon tot topmilitair, politicus en lid van de Raad van State op eigen kracht bereikte. Zijn Kamper jeugd is ronduit mistig, al zijn bepaalde aannames te maken en figureren met name zijn ouders in burgerlijke en (katholieke) kerkelijke archieven.

Joannes Josephus van Mulken was het zesde en jongste kind van de om onbekende redenen in Kampen verzeild geraakte Limburgse boerenzoon Franciscus van Mulken (1743-1817) en de Kamper burgerdochter Anna (of Johanna) Klink (of Klinks, of Klinge, 1760-1834). Johans geboortehuis was Oudestraat 42, waar vader Franciscus winkelier was (tegenwoordig is dit Blokker). Onbekend is waarin hij handelde, maar hij staat ook genoemd als veehouder en koopman.

Anna Klink, die Franciscus trouwde op 12 december 1784 in de Bovenkerk,

was zijn tweede Kamper echtgenote. Twee jaar daarvoor was hij met Anna Gooij getrouwd, op 28 juni 1782 in de Broederkerk, maar zij overleed een half jaar nadat het huwelijk was gesloten. Franciscus was toen al bijna veertig. Zijn tweede vrouw Anna Klink was zeventien jaar jonger dan hij en ze schonk hem zes kinderen. De jongste, Joannes Josephus, werd op 29 juni 1796 gedoopt in de Paterskerk.

Grootburger

Vader Franciscus' inschrijving in het Kamper Burgerboek dateert van 28 april 1783. Hij had zijn geboorteplaats Stein (Limburg) verlaten. Landerijen die hij daar nog in bezit had verkocht hij in 1785 aan zijn broer. Wat hem naar Kampen bracht is onbekend. Hij mocht zich in Kampen grootburger noemen omdat zijn eerste vrouw Anna Gooij net als zijn tweede vrouw Anna Klink een geboren grootburgeres was. Franciscus betaalde - zoals toen gebruikelijk was - 70 gulden om die status bij huwelijk te delen. Afgaande op deze snippers informatie en het feit dat hij zich een huis met winkel aan de Oudestraat kon veroorloven, kan worden aangenomen dat Johan van Mulken in een redelijk welgesteld milieu ter wereld kwam. Het pand Oudestraat 42 had zijn vader Franciscus op 20 december 1783 voor de helft overgenomen van de erfgenamen van zijn eerste vrouw tegen een bedrag van 350 gulden. Een akte van 25 juni 1790 wijst erop dat hij toen het gehele huis overnam. De Van Mulkens waren sociaal, maatschappelijk en kerkelijk betrokken stadsbewoners die net als iedereen de moeilijke Franse tijd moesten zien door te komen.

In 1803, jongste zoon Johan was toen 7 jaar oud, verklaarde Franciscus zich trouw aan de constitutie. Zijn handtekening prijkt in zelfgeschreven, sierlijke letters in het Kamper Register van Trouwverklaringen aan de Grondwet die destijds door de regering van de nieuwe Nederlandse eenheidsstaat aan burgers werden voorgelegd en in het Stadsarchief Kampen bewaard bleef.

Hoe Johan van Mulkens jeugd als jongste telg van het katholieke winkeliersgezin op de Oudestraat is verlopen, daar komen we niet meer achter. Wel is bekend dat zijn beide ouders in Kampen overleden, vader Franciscus in 1817 en moeder Anna in 1834. Uit het parochiearchief, dat diverse zakelijke transacties en diensten met de Van Mulkens registreerde, evenals doop-, overlijdens- en trouwgegevens, blijkt dat de kerk ook na de dood van Franciscus bijvoorbeeld nog jarenlang rogge kocht bij de winkel van weduwe Anna. Hoe het ook zij, in een op 22 juli 1868 in de *Java-bode* gepubliceerd artikel over de pasbenoemde, 'uit geringe ouders geboren' nieuwe minister van

J.J. van Mulken. Wikipedia.

Oorlog Johan van Mulken staat dat hij 'primitief tot huisschilder werd opgeleid', maar al snel zijn kwast inruilde voor een militair bestaan. Vanaf dat moment, als hij pas 17 jaar geworden onder de wapenen gaat, neemt de informatie over Johan zelf toe.

Onder de wapenen

Johan van Mulken meldde zich in 1813 als 'volontair' (vrijwilliger) bij het Staande Armee, de voorloper van de huidige landmacht die na de Napoleontische tijd werd omge-

vormd tot het eerste leger van het nieuwe Nederland. Van Mulken maakte de pionierstijd van dit eerste voltijds beroepsleger van ons land mee en was - wellicht daarom - in latere jaren uitermate begaan met de militaire- en persoonlijkheidsvorming van de vrijwilligers die er toetraden. Van Mulken vocht tegen de Fransen bij het Beleg van Naarden (1813-1814) en raakte gewond. Na zijn herstel vocht hij in de Slag bij Waterloo waar Napoleon op 18 juni 1815 definitief werd verslagen door de Engelsen, de Pruisen en de Nederlanders. Even daarvoor was hij tot officier bevorderd.

Militairen wisselen veelvuldig van functie en standplaats, ook toen al en zo ook Van Mulken. Hij was kapitein en commandant in Maastricht tijdens de Belgische Opstand in 1831. België scheidde zich af van de Noordelijke Nederlanden, ondanks Van Mulken, die in 1834 de Militaire Willemsorde kreeg voor zijn moed te velde.

Het was eveneens in Maastricht dat Johan van Mulken op 17 april 1833, hij was toen al 36 jaar oud, trouwde met Maria Christine Sophia Pyls (of Pijls), een nichtje van de latere burgemeester van die stad, Wilhelmus Hubertus Pijls. Het echtpaar zou acht kinderen krijgen (vier jongens en vier meisjes) van wie er vier vroegtijdig overleden. Het jongste kind, dochter Anna Maria Catharina Sophia van Mulken, zou net als haar vader geboren worden aan de Kamper Oudestraat. Dit was op 8 augustus 1852, toen vader Johan met zijn gezin drie jaar lang terug was in zijn geboortestad met die bijzondere opdracht in de kazerne aldaar een militaire school op te zetten. Maar zover zijn we nog niet.

Onderwijs

Toen Van Mulken, gepokt en gemazeld op het slagveld, de veertig was gepasseerd, richtte hij zich op de vorming van en het onderwijs aan militairen. Hij was van 1836 tot 1842 instructeur op de nog piepjonge Koninklijke Militaire Academie (KMA) in Breda. Hij vertaalde in die jaren een aantal van oorsprong Pruisische instructieboeken die standaardwerken werden voor Nederlandse militairen in het midden van de 19de eeuw. Pillen en stoeptegels van meer dan vierhonderd pagina's als *Taktiek der drie wapens, infanterie, kavallerie en artillerie* (1837) en *De kleine oorlog in zijne verschillende betrekkingen* (1838). Hij schreef lesmethodes voor velddienst, tactiek en krijgskunst. Ook de allereerste lesmethode voor het bajonetschermen van de KMA werd in 1841 door militair docent Van Mulken geschreven. Iedere Nederlandse militair werd in die jaren gevormd mede op basis van diverse lesboeken van Van Mulken.

Van Mulkens politieke vriend Johan Rudolf Thorbecke schreef de Grondwet van 1848 en ging aansluitend zijn eerste kabinet leiden (1849-1853). Van Mulken werd in november 1850 gevraagd zitting te nemen in het nieuw opgerichte Comité van Defensie, het belangrijkste adviesorgaan van de regering betreffende defensiezaken in het algemeen en hervorming van het Nederlandse leger in het bijzonder. Eén van de aandachtspunten van de commissie was de standaardisering van het beroepsmilitair onderwijs. Voor het opzetten van een nieuwe, gecentraliseerde school voor beroepsonderofficieren bij de infanterie, werd in 1850 het Instructie Bataljon (IB) opgericht. Het IB moest het gapende standsverschil dichten tussen de manschappen uit het gewone volk en de vaak adellijke officieren. Exact dezelfde route die Van Mulken op eigen kracht had afgelegd. Het IB was hem op het lijf geschreven; een met stevig liberaal idealisme opgetuigd emancipatie-instituut waarmee de beste manschappen via het te creëren middenkader de kans kregen om zichzelf te verbeteren. Wie weet konden ze zo ooit officier te worden, zoals Van Mulken zelf.

Het Instructie Bataljon was een idee van Van Mulkens collega in de commissie, majoor Johan Hendrik Engelbregt. Aan dit carrièreopstapje voor jongens uit de middenklasse, doorstroming zo je wilt, was maatschappelijk en militair grote behoefte. De standsverschillen in Nederland, en dus ook in het leger, waren enorm. In militaire termen: je had soldaten, onderofficieren en officieren. Het onderscheid tussen officieren en onderofficieren - en daarmee beloning, status en pensioenvoorziening - was heel scherp, maar tussen soldaten en onderofficieren waren de verschillen kleiner. Gebrek aan

perspectief leverde nogal wat uitval op onder de beroepsonderofficieren in het leger.

Met het IB werd een offensief tot algemene ‘standsverheffing’ ingezet voor de groeiende middenklasse van het jonge Koninkrijk der Nederlanden, vergelijkbaar met de Mammoetwet voor het Nederlandse middelbaar en hoger onderwijs ruim 110 jaar later. In beide gevallen bedoeld als opstap via de breedst beschikbare maatschappelijke ladder op dat moment: in 1850 was dat het leger, in de tweede helft van de 20ste eeuw het havo en het hoger beroepsonderwijs. Het mooie is dat Kampen er beide keren van zou profiteren. In 1850 met de komst van Van Mulken Instructie Bataljon, honderddertig jaar later met die van de hbo-academies, ook nog eens ondergebracht in hetzelfde kazernegebouw.

Geboortestad

Majoor Engelbregt had met Van Mulken zijn ideeën al in 1848 op papier gezet en ze vielen in goede aarde. Er kon meer dan één probleem tegelijk mee worden opgelost: de vrijwillige opleidingen tot dat moment waren rijp en groen, met het IB konden ze een kwaliteitsimpuls krijgen en hun imago verbeteren. Johan van Mulken, die sterk had aangedrongen op de vestiging van het IB in zijn geboortestad Kampen, mocht als militair onderwijsadviseur zelf dit varkentje gaan wassen.

Kampen wilde heel graag. De komst van het Instructie Bataljon was een beloning voor het werk van met name burgemeester jonkheer Henri Assuerus Wttewaall van Stoetwegen. De stad investeerde onder zijn leiding stevig in de kazerne aan de Oudestraat nog zonder dat er toezeggingen waren gedaan. Toen de komst van het IB eenmaal zeker was, volgde een ware bouw golf. In de raadsvergadering van 2 december 1850 kon Wttewaall van Stoetwegen vol trots een ‘missive van Den Heer Commissaris des Konings’ presenteren met de ‘mededeeling dat het Instructie-Bataillon alhier zal worden gevestigd’. Te starten met een sterkte van driehonderd man.

Dat een geboren Kampenaar de eerste commandant zou zijn, verhoogde de feestvreugde. Kampen telde weer mee. Van Mulken zelf vond het prachtig. Het verhaal gaat dat hij bij terugkeer in zijn geboortestad in december 1850 niet één maar twee kamers betrok in het oude Hotel des Pays-Bas aan de Nieuwe Markt. Eentje om te overnachten en nog een om te schilderen. Hij was toen 54 jaar oud en net bevorderd tot luitenant-kolonel (‘overste’). Even later zou hij met zijn gezin gaan wonen aan Oudestraat 88 (toen wijk 2, nr. 259, het huidige Kruidvat), niet zo heel ver van zijn geboortehuis.

Tjalken bij ondergaande zon. Olieverf op paneel, 42 x 31 cm. Collectie Kunsthandel Biesta & Smink.

Ver van welk front dan ook en met een nieuw opleidingsinstituut onder zijn handen lachte het leven overste Van Mulken bij terugkeer in Kampen toe. Drie jaar lang - de standaardtermijn voor militaire benoemingen - vond hij voldoende tijd en rust om niet alleen zijn jonge militairen maar ook zijn geboortestad te 'verheffen': de militairen met educatie, de stad met culturele en maatschappelijke impulsen.

Landschappen

Het schilderen van landschappen was zijn niet onverdienstelijke hobby die in vrijwel elke tekst over Van Mulken wordt vermeld. Ondanks zijn gedrevenheid is er relatief weinig over zijn artistieke carrière bekend. Het is niet duidelijk of hij een opleiding genoot (behalve klaarblijkelijk als huisschilder) of een leermeester had. Vermoedelijk was hij een autodidact. Zijn werk - of wellicht zijn status als persoon - werd in ieder geval serieus genoeg genomen om zijn werk te laten figureren tussen dat van de professionals.

Van Mulken was als kunstschilder een aantal keren vertegenwoordigd op de

Weids Hollands landschap. Olieverf op paneel, 18,4 x 26,0 cm, gesigneerd rechtsonder en gedateerd '50. Particuliere collectie, voorheen Simonis & Buunk, Ede.

zogenaamde tentoonstellingen van 'Levende Meesters', in Den Haag in 1849, in zijn eigen Kampen in 1852 en in Groningen in 1858. Deze tentoonstellingen boden de in die tijd schaarse gelegenheid om werk in het openbaar te tonen. Van Mulken was lid van Pulchri Studio in Den Haag, een van de kunstenaarsverenigingen die in de 19de eeuw opgang maakten. Zo staat hij op een groepsfoto die op 16 februari 1867 werd gemaakt ter ere van de tachtigste verjaardag van de bekende Nederlandse landschapsschilder Andreas Schelfhout (1787-1870).

Het is lastig om de kwaliteit, samenstelling en omvang van Van Mulkens oeuvre te beoordelen. Er is weinig in openbare collecties te vinden, het verschijnt zelden op de markt en vermeldingen en afbeeldingen ervan zijn tamelijk zeldzaam. Op basis van de beperkte gegevens kan worden geconcludeerd dat hij voornamelijk landschappen schilderde en dat het zwaartepunt van zijn productiviteit lag rond 1850. Inderdaad, het jaar dat hij commandant werd van het Instructie Bataljon in zijn geboortestad Kampen. Van Mulkens bekende werken passen naadloos in de traditie van de Romantische School of Romantiek, de overheersende kunststroming in Nederland

in het tweede en derde kwart van de 19de eeuw. De Nederlandse Romantiek was voorzichtig en ingehouden in vergelijking met het meer theatrale en dramatische karakter ervan in de ons omringende landen. Individuele schoonheidsbeleving stond centraal en die werd gevonden in de natuur. Ter plekke getekende impressies werden in het atelier omgezet in schilderijen met vaak een geïdealiseerd karakter. De Nederlandse schilderkunst uit de 17de eeuw was een belangrijke inspiratiebron.

Het werk van Van Mulken dat we van afbeeldingen kennen is verdienstelijk. Hij kon het spoor van zijn meer getalenteerde, professionele tijdgenoten goed volgen maar liep niet voorop en hij sloeg geen nieuwe wegen in. Zijn werk wordt desondanks gewaardeerd wanneer incidenteel iets op de markt verschijnt. Het brengt relatief hoge bedragen op in verhouding tot de kwaliteit, wat te maken kan hebben met de zeldzaamheid ervan. In openbare collecties in Kampen is hij niet vertegenwoordigd.

Plaatselijk prominent

Van Mulken was actief binnen het cultureel-maatschappelijk leven in Kampen. Hij behoorde samen met plaatselijke prominenten als de al genoemde burgemeester Wttewaal van Stoetwegen, J.C. van Hasselt, C.H.A. Engelenberg, N. van Berkum Bijsterbos en de kunstenaars P.J. Schotel, A.J. Romswinckel en de broers C.H. Hein en H.J. Hein, tot de organisatoren van de genoemde grote kunsttentoonstelling in 1852 in de Stadsgehoorzaal. Van Mulken had zelf ook werk ingezonden, evenals de Kampenaren J.J. Fels, B. Kraal en medeorganisatoren Schotel, Romswinckel en de gebroeders Hein. Aan de inzendingen uit alle delen van het land werden strenge eisen gesteld en het werk van Van Mulken voldeed er blijkbaar moeiteloos aan. Er waren drie van zijn schilderijen te zien: twee 'Geldersche panorama's' en 'Een gezigt uit de Ketelkrib bij Kampen'. De tentoonstelling trok veel bezoekers en kreeg landelijk aandacht via uitgebreide recensies die voor Van Mulken positief uitvielen. Zijn werken 'doen de tentoonstelling weezenlijk eer aan en menig schilder van professie wordt door zijne vruchten in de schaduw gesteld', meldde de verslaggever van de *Overijsselsche Courant*. Van Mulken bood zijn getoonde werk niet te koop aan.

Van Mulken stond ook aan de basis van de bouw van een bad- en zwemgelegenheid aan het Noorddiep. Het zwembad was nodig voor het Instructie Bataljon, het diende niet alleen een sportief maar ook een hygiënisch doel. Aanvankelijk was het uitsluitend bedoeld voor militairen maar na onderhandelingen tussen rijk en gemeente werd afgesproken de kosten te delen

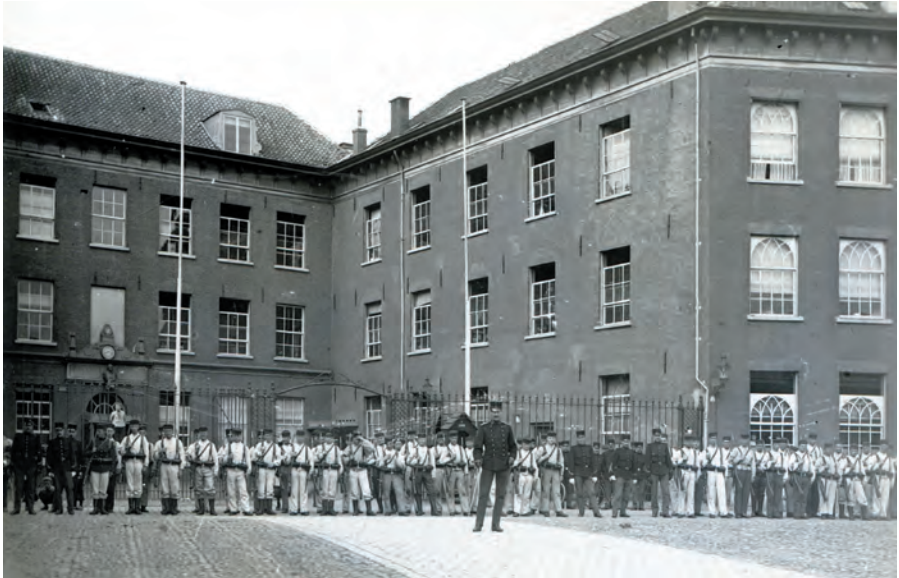

J.J. Fels (1846). Plein voor de kazerne van het Instructiebataljon. Olieverf op doek. Collectie Stedelijk Museum Kampen.

en konden ook burgers er gebruik van maken. Na Van Mulkens vertrek uit Kampen in november 1853 onderging de zweminrichting nog diverse aanpassingen en verhuizingen, maar de commandant van het IB geldt als de initiator ervan.

Rode looper

Terug naar het Instructie Bataljon, waarvoor Kampen de rode looper had uitgelegd. Omdat de kazerne aan de Oudestraat eigendom was van de gemeente, bepaalde de gemeenteraad bij iedere verbouwing wat wel en niet mocht. Het gevolg is ook dat de oorsprong en geschiedenis van het gebouw goed gedocumenteerd zijn. De gemeente spendeerde alleen al tussen 1849 en 1855 150.000 gulden - dat zouden anno nu miljoenen zijn - aan de kazerne en andere ingrepen in de stad die de militairen ten goede kwamen. Het formele huurcontract dat werd gesloten tussen gemeente en rijk is nog in het

Aantreden van het Instructie Bataljon op het plein voor de kazerne Oudestraat, nu het Van Heutszplein. Collectie SNS Historisch Centrum.

Stadsarchief Kampen, gedateerd op 17 oktober 1860. Grote verbouwingen en uitbreidingen waren voor de gemeente, kosten van regulier onderhoud inwendig en uitwendig waren voor het rijk, meer dan honderd jaar lang. Onder leiding van Van Mulken wurmde het Instructie Bataljon zich in de eerste kazerne vleugel, het dubbele noordelijke deel waar nu het Stadsarchief en de winkel van deltaWonen zitten. Daarna werd de kazerne flink uitgebreid in de directe omgeving, ten koste van zo'n twintig woningen en erven. Met name kleine ambachtslieden die hun huizen en werkplaatsen rond de kazerne hadden moesten verdwijnen. De stad onteigende en verplaatste ze, alles voor het hogere doel. Intussen tekende stadsarchitect Piet Bondam op basis van een ontwerp van zijn voorganger Nicolaas Plomp de verschillende fases van uitbreiding die zouden leiden tot de aanblik van de kazerne zoals we die vandaag de dag kennen.

Toen Van Mulken zich meldde, besloeg de kazerne alleen nog wat nu die dubbele noordvleugel is, de oude 'stadscaserne' van oorspronkelijk twee middeleeuwse panden die een strakgetrokken voorgevel hadden gekregen van Plomp. Hier pasten 250 militairen in, maar niet de minimaal zeshonderd die er bij het IB werden verwacht. In 1851 al startte de bouw van de

middenvleugel waar nu de hoofdingang is. Deze vleugel diende als lesgebouw naast de legering en kwam in de plaats van de oude stadsmenege die naast de kazerne lag. Deze middenvleugel werd in 1853 aan de andere kant nog eens aangevuld met een vleugel langs de Botervatsteeg. Hierbij ontstond een voorterrein dat van de Oudestraat werd afgesloten met een gemetselde muur met daarin een toegangsdeur. Later, in 1874, is deze muur vervangen door het gietijzeren hek dat we tot vandaag de dag kennen. De aanhechting van de oude muur is evenwel nog altijd zichtbaar in het metselwerk op de binnenhoek van de zuidvleugel.

Opvallend is dat alle bouwdelen van deze kazerne aanvankelijk eigen ingangen hadden aan de Oudestraat die later zijn dichtgezet en vervangen door ramen. Wie goed kijkt naar het voegwerk kan exact zien waar deze drie deuren gezeten hebben: de metselvoeg is er een tint lichter.

Het bouwen bleef doorgaan, ook nadat Van Mulken was afgelost. In 1855 werd op verzoek van de commandant niet alleen een militair hospitaal (infirmierie) gebouwd op de hoek Kalverhekkeweg-Vloeddijk, maar aan de achterzijde van de kazerne ook een exercitieloods toegevoegd. Met name deze laatste was een bijzonder ontwerp van Bondam. De vloerruimte moest zonder pilaren zijn omdat die hinderlijk waren bij exercitie- en schermlessen, dus kwam er een spectaculaire stalen overspanning in. Met de loods konden de lessen nu ook bij slecht weer doorgaan en kon de Kamper jeugd niet meer, zoals op de openbare weg vaak het geval was, de les verstoren. Tevens was het een mooie feestzaal die ook door burgers kon worden gebruikt.

In november 1853 zat Van Mulken tijd in Kampen er alweer op. Van Mulken droeg een fonkelnieuw kazernegebouw aan zijn opvolger over en vertrok naar Nijmegen als commandant van het 6e Regiment Infanterie. Drie jaar later al werd hij bevorderd tot generaal-majoor en drong hij definitief door tot de hoogste rangen binnen het Nederlandse leger dat hij zelf mee had opgebouwd. Hij leidde daarna nog diverse regionale commando's in onder meer Groningen en Haarlem en schreef in 1858 opnieuw een cursusboek.

Van militair naar politicus

Dat Van Mulken ook politieke aspiraties had, werd pas in de late jaren van zijn leven duidelijk. Hij had op zijn 65ste het ministerschap van oorlog, hem aangeboden door Thorbecke in diens tweede kabinet (1862-1866), nog geweigerd. De voorgenomen bezuinigingen op defensie wenste hij niet voor zijn rekening te nemen. Op 15 september 1862 werd hij als katholiek en gematigd liberaal lid van de Tweede Kamer. Als militair behield hij zijn rang

Portret van J.J. van Mulken.
Collectie RKD IB01014032.

maar werd vrijgesteld van taken, zodat hij zich volledig aan de politiek kon wijden. Hij bleef mordicus tegen iedere vorm van bezuinigen op defensie, maar kon dat niet tegenhouden. Ook bepleitte hij als kamerlid extra staatssteun aan de kunsten. Thorbecke vond kunst geen staatszaak, maar voerde Van Mulkens amendement dat steun kreeg in de Kamer wel uit. Vanaf dat moment noemde Thorbecke zijn vriend consequent 'de kunstlievende generaal'.

Ondanks zijn inmiddels 70 jaar werd hij op verzoek van Thorbecke op 4 juni 1868 uiteindelijk alsnog minister van Oorlog in het kabinet Van Bosse-Fock. Waar zijn carrière als militair uitmuntend was, geldt zijn ministerschap als enigszins ongelukkig. Na het uitbreken van de Frans-Duitse Oorlog moest Van Mulken leidinggeven aan de mobilisatie, een proces dat bewees waarvoor hij had gewaarschuwd: de bezuinigingen op defensie in de jaren daarvoor brachten het leger en dus ook de minister in problemen. De zwakke

verdediging van zijn beleid in de Tweede Kamer deed vriend Thorbecke verzuchten dat bij de oude generaal 'de puntjes er vanaf waren'. Op 4 januari 1871 droeg Van Mulken zijn portefeuille over en nam weer zitting in de Raad van State, waar hij in 1866 - voor zijn ministerschap - al tot was toegetreden. Hij bleef lid tot aan zijn dood, in Den Haag, op 21 oktober 1879. Van Mulken werd 83 jaar.

Tot slot

Johan van Mulken staat in het *Biografisch Woordenboek van Nederland* omschreven als 'een man met een fors postuur, hoog en zwaargebouwd, beminne-lijk, tolerant, kalm en vastberaden in zijn optreden, gemakkelijk verkerend in alle kringen'. Letterlijk een vriendelijke reus dus, die werd gerespecteerd als een hardwerkend en succesvol militair die als minister minder sterk ac- teerde. In 1870 groeide de moeilijke militaire situatie hem boven het hoofd en verspeelde hij zijn gezag in de Kamer. Van Mulken liet een aantal land- schapsschilderijen na, waaronder enkele IJsselgezichten. De vloeiende start van het Instructie Bataljon dat driekwart eeuw lang zijn geboortestad voor- spoed zou brengen als militair opleidingscentrum geldt als één van zijn gro- te verdiensten.

Van Mulkenkazerne?

Het misverstand is hardnekkig. De naam De Stadskazerne, afgeleid van de titel van het gelijknamige boek uit 2016 van ondergetekende over de ge- schiedenis van het pand, is niet gegeven aan het gebouw. Het is de naam van het samenwerkingsverband van bibliotheek, Stadsarchief, archeoloog, historische vereniging en lokale omroep dat er sinds dat jaar in huist. Het pand heet nog altijd officieel Generaal J.B. van Heutszkazerne. De naam werd door de gemeenteraad bekrachtigd in 1938 en is destijds onthuld in aanwezigheid van premier Colijn bij de grote reünie van oud-volontairs van het in 1924 opgeheven Instructie Bataljon. Colijn was één van hen, hij was opgeleid in Kampen, en hij was de adjudant van Van Heutsz in Neder- lands-Indië toen deze in 1901 Atjeh 'won'.

Al die jaren dat Van Heutsz' naam op de gevel prijkte is het belang van Van Mulken voor Kampen over het hoofd gezien. Diens cruciale rol voor de stad als militaire opleidingsplaats werd nimmer in een naamgeving waar dan ook uitgedrukt. Tot bij de opening van De Stadskazerne in september 2016 de grote zaal op de tweede verdieping zijn naam kreeg: de Johan van Mul- kenzaal.

‘Kolonialen’ zijn in Nederland niet onomstreden meer. De Van Heutszkazerne in Kampen is het laatste pand in ons land dat Van Heutsz als een van de grootsten en sterkst bekritiseerden in dit gezelschap nog eert. Wellicht is de naam Johan van Mulkenkazerne een passend alternatief. Al was het maar omdat de militaire emancipatieschool die hij opzette vele jaren later ook nog een kunstacademie is geweest. Met ateliers en een groot tekenlokaal op de zolder waar ooit de manschappen van één van Van Mulkens drie opleidingscompagnieën sliepen.

De gedachte alleen al zal de snor van de kunstlievende generaal doen krullen in zijn graf.

Met dank aan Geraart Westerink die voor dit artikel de kunstenaar Van Mulken duidde, Wim Huijsmans die cruciale gegevens over diens jeugdijaren en ouders aantrof in het Stadsarchief Kampen, en parochiearchivaris Theo van Mierlo voor informatie over de familie Van Mulken uit het R.K. Parochiearchief Kampen.

Bronnen

SNS Historisch Centrum

- Archiefstukken organisatiecomité reünie Instructie-Bataljon en naamgeving Generaal J. B. van Heutszkazerne, 27-29 juli 1938, inclusief reünieboekjes, krantenknipsels, correspondentie.
- Herinneringsalbum Instructie-Bataillon 1850-1890, met namenlijsten en foto's van commandanten, instructeurs en jongelingen.
- Verzameling herinneringsboekjes en publicaties betreffende jubilea Instructie Bataljon 1901 (50-jarig bestaan), 1910 (60-jarig bestaan) en 1938 (reünie en naamgeving kazerne).

Stadsarchief Kampen

- Het Nieuw-Archief, Archief van het Stadsbestuur 1813-1933, register van notulen van de Raad, 1851-1856 (inv.nrs. 3, 4, 11, 20-27).
- Historische ontwerptekeningen en plattegronden kazerne, inv.nrs. K 00568, K 00575, K 01318.
- Register van verklaringen van trouw aan de constitutie, afgelegd bij de samenstelling van een nationaal stemregister, 18 maart 1803 (OAK, inv.nr. 361).

Parochiearchief Kampen

- Doopinschrijving Paterskerk Johan van Mulken (inv.nr. 736).
- Afrekeningen levering rogge door fam. en wed. Van Mulken 1816-1827 (inv.nrs. 1034-1037, 1039-1041, 1043, 1044).
- Diverse transacties (inv.nrs. 96, 195, 649).

Literatuur

- Bevaart, Willem, 'Het Instructiebataljon 1850-1870', in: *De onderofficier in het Nederlandse leger 1568-2001* (Den Haag 2001).
- Beekelaar, G.A.M., 'Mulken, Joannes Josephus van (1796-1879)', in: *Biografisch Woordenboek van Nederland*. <http://resources.huygens.knaw.nl/bwn1880-2000/lemmata/bwn4/mulken>.
- Blessing, Maurice, 'Gewelddadig militair, menselijk bestuurder, Jo van Heutsz (1851-1924)', *Historisch Nieuwsblad* nr. 3 (april 2006).
- Broers, Herman, 'De Kamper wortels van Jo van Heutsz. Van gevierd ijzervreter tot vermeend oorlogsmisdadiger', *HT Historisch Tijdschrift voor de IJsseldelta*, 45, nr. 2 (juni 2020) 8-17.
- Broers, Herman, *De Stadskazerne, overleveringstocht door de oude 'Van Heutsz'* (Kampen 2016).
- Donners, Maurice A.H., *Hoerrah! De bajonetschermkunst in Nederland 1841-1908*, <http://lassail-lant.nl/wp-content/uploads/2013/12/bajonetschermkunst.pdf>.
- Haan, Ido de, Paul den Hoed en Henk te Velde (red.), *Een nieuwe staat. Het begin van het Koninkrijk der Nederlanden* (Amsterdam 2013).
- *Inlichtingen aangaande het Instructie-Bataljon te Kampen*, informatieboekje van het IB voor volontairs, familie e.a., 1919.
- Jaquet, F.G.P., 'Heutsz, Joannes Benedictus van (1851-1924)', in: *Biografisch Woordenboek van Nederland*. <http://resources.huygens.knaw.nl/bwn1880-2000/lemmata/bwn1/heutsz>.
- *Java-bode*, 22 juli 1868 via www.Delpher.nl.
- *Kampen Garnizoensstad 1813-1973*. Uitgave bij de gelijknamige expositie in het Stedelijk Museum Kampen 18 juni - 24 september 1994 (Kampen 1994).
- Kempen, Karel Joseph van, *De stad Kampen en het Instructie-Bataillon* (Kampen 1856).
- Kroon, Joop, 'Het Gemeentebad voor militair en burger', *Kamper Almanak* (2004) 105-122.
- Kroon, Joop, *Generaal J. B. van Heutszkazerne, een historisch overzicht van de kazerne*, Ongepubliceerd, ter beschikking gesteld aan de auteur, januari 2014.
- Mulken, Wiel van, *Familiealbum van uit Meers en Stein stammende Van Mulken's* (Bunde (D.) 1990).
- Parlement & Politiek: http://www.parlement.com/id/vg09ll3ijyi3jj_j_van_mulken.
- Plot, F.H.J. de, *Het Instructie-Bataljon te Kampen. Samengesteld bij gelegenheid der reünie van oud-volontairs op 27-29 juli 1938 te Kampen* (Kampen 1938).
- Westerink, G., "'Een schat van kunst, zoo als nog zelden in eene stad buiten Holland is tentoongesteld". Een spraakmakende expositie in 1852', *Kamper Almanak* (2016) 175-210.